

Dolors Bramon: sobre moros i jueus

“Predico coses evidents”

Lluís de Santàngel, el cinquè centenari de l'expulsió dels jueus, el fenomen islamista, la tolerància entre les cultures, els mites i els tòpics. Parlar de coses evidents.

Professora universitària de Banyoles, Dolors Bramon ha treballat a València i a Barcelona resseguint temes relacionats amb els jueus i els musulmans. Tot i que també sofreix la vida de cada dia —acaba de tenir un petit accident—, no li agrada tant parlar de l'actualitat com de l'Edat Mitjana. Però no li toca més remei, sovint. Creu que hem de mirar els altres d'una manera diferent per a esquivar els tòpics que no ajuden a res.

—*Vostè dirigeix ara uns treballs sobre Lluís de Santàngel, el jueu valencià que va ajudar econòmicament Colom.*

—Sí, és un encàrrec de la Generalitat valenciana. Havia de treballar en la confecció d'una exposició i en la publicació d'un llibre sobre l'època; un llibre amb aportacions d'especialistes diversos i importants. De l'exposició, al final me n'he desentès, i de fet no sé ni si la fan. El llibre, però, va endavant i crec que serà molt interessant. N'estic satisfeta.

—*¿I com era la València de Lluís de Santàngel?*

—Em ronda pel cap de dir que si la Corona d'Aragó s'hagués fet càrrec de la conquesta els resultats no haurien estat els mateixos.

—*¿I això?*

—A l'escola ens ensenyaven allò de “Pizarro era un hijo de un humilde porquerizo de Cáceres...” i, amb tots els respectes per a Extremadura, això vol dir coses. En aquella època a València i a la Corona d'Aragó hi havia unes institucions, una literatura, un gòtic, que a la Corona de Castella no existien. Fins i tot una escola cartogràfica important. Sospito que tot hauria anat diferent. Vaja, vull creure-ho!

—*Ja sap que hi ha qui diu que la història no és tan clara i que fins i tot podria ser que Colom fos català i que els primers mariners ho foren majoritàriament.*

—Això ja ho deia el doctor Bayerri, de Tortosa, fa anys. Em sembla una discussió sense sentit. I fins en el cas que Colom fos

català ¿què canviaria? Amèrica és per a la Corona de Castella. Aquest és el fet.

—*¿La intervenció de Lluís de Santàngel és purament personal o significa que els jueus tenien interès en Amèrica?*

—M'imagino que alguns hi van veure el negoci, és clar. No per Amèrica: Colom buscava una ruta més fàcil a les Índies i això era negoci segur. Però no sé si era una actitud generalitzada entre els jueus. Aquí entrem en el terreny relliscós de la generalització. No tots els jueus eren rics...

—*Cal suposar que no...*

—És clar, però com que els documents escrits són de jueus rics fa l'efecte que els jueus tenien tots diners. En tenien, sí, els qui en tenien. I aquests solien deixar papers escrits. Però els altres jueus normals i corrents no tenien per què deixar papers. Si es vol mirar amb distorsions tòpiques és molt fàcil. Jueu igual a ric perquè els papers jueus parlen de diners. Però això és oblidar que els pobres, jueus o no, no escrivien testaments ni contractes.

—*Això dels tòpics arribà a irritar.*

—Ja fa temps que vas predicant coses evidents. Quan faig una conferència és rar el cas que no s'aixequi ningú demanant-me si el seu cognom és jueu i posant-se de perfil per ensenyar-me el nas. És com si hi hagués una passió de ser jueu. Però això del nas no és cert. Sempre explico el mateix: si els jueus fossin tan fàcils d'identificar no els haurien obligats a vestir-se diferent o a portar símbols. Si eren tan fàcils de distingir, ¿per què els nazis els obligaren a posar-se l'estel al pit? Deu ser que no és tan fàcil. No hi ha una raça jueva. Per cert, que hi ha una cosa divertida, en això dels vestits, parlant dels moriscos.

—*¿I doncs?*

—Els blaveros ho ignoren, però als moriscos, els obligaren a vestir-se de blau per a diferenciar-los. A vegades m'ha fet gràcia, això del blau a la senyera; és com tornar-la una mica morisca.

—*Per cert enguany es commemora el cinquè centenari de l'expulsió dels jueus ¿per què els moriscos, en canvi, no els van expulsar i es van quedar fins al 1609?*

—Perquè aquí es limitaven a copiar el que deien i feien les autoritats eclesiàstiques francesa i anglesa. Els jueus són expulsats quan els expulsen d'altres països europeus. I com que no hi havia moriscos a França ni a Anglaterra, a ningú no se li acut d'expulsar-los. Per això i també per motius demogràfics i de treball. Jaume I no era cap rei magnànim: necessitava braços, i si no podia repoblar ràpidament terres noves, no hi havia més remei que deixar-hi els moriscos.

—*¿Aquesta imatge de tolerància, de convivència de cultures, que tenim respecte a la València musulmana i als primers segles de la València cristiana és certa?*

—En general sí. Pensa que per als musulmans era una obligació religiosa —ho és encara— ser tolerants amb jueus i cristians.

—*Amb la “gent del llibre”, que en diuen.*

—Amb la gent del llibre. Jesús és un profeta musulmà, un precedent.

—*Això sembla que ha canviat molt.*

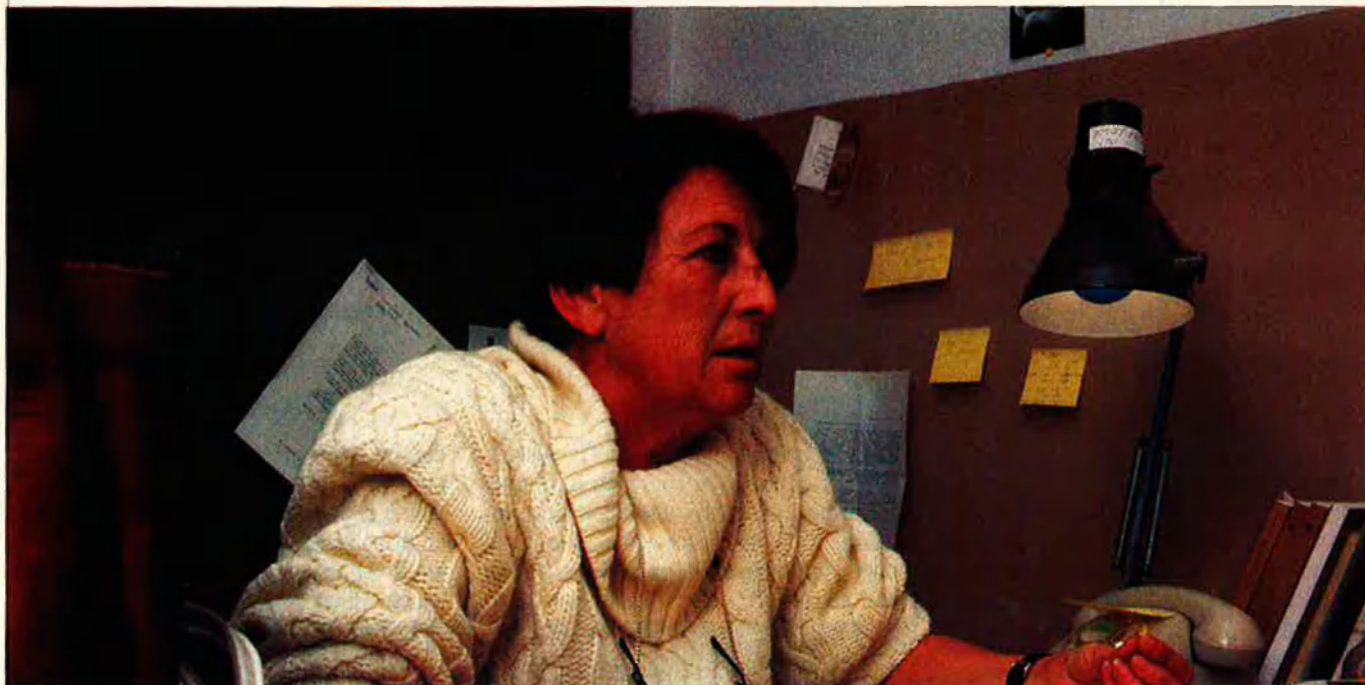
—No vull parlar del present, no és el meu tema.

—*¿Però alguna cosa en deus pensar?*

—Mira, a mi, que hi hagi un islamisme exacerbada, sobretot el divendres després de la pregària, em sembla comprensible. Una altra cosa és quan es fan criaturades, per exemple en congressos.

—*¿Exemple?*

—Jo he anat durant anys a un simposi internacional d'estudis moriscos que sempre havien dirigit tunisians i egipcis, i anava molt bé. Però enguany hi ha desembarcat gent dels Emirats, perquè s'ha demanat ajut econòmic a la Lliga de les Universitats Àrabs, i això ha provocat situacions ridícules. Si jo, citant un text original, llegia “aquests perversos moriscos”

"L'Islam és polític. No es pot separar Islam i poder polític".

JORDI MORERA

immediatament protestaven pel llenguatge. I ja els podies explicar que el text original deia això! A un pobre noi li van muntar una gran protesta perquè va dir "Isabel la Catòlica". Això són criaturades. Ara jo crec que els sentiments del poble s'han d'entendre d'una altra manera.

—¿Com?

—Estem acostumats a pensar en els nostres esquemes. A qualsevol cosa que passa en un país àrab, hi enganxem de seguida l'etiqueta. ¿Però què pensariem si un musulmà parlés del "règim cristià de Xile"? Per exemple. No podem usar dues mesures diferents sense incórrer en males apreciacions.

—Però és que no és la mateixa situació la de la cristiandat (diguem-ho així, vaja) que la del món àrab.

—No. Els qui hem canviat som nosaltres, que hem arribat al segle XX mentre ells continuen allà on estaven. I teòricament l'Islam continua essent tolerant i les grans proves d'intolerància no han vingut d'ells. No han fet croades, ni expulsions, ni holocaustos. ¿No ho han fet tot això règims "cristians"?

—La cristiandat no fa política com a tal.

—Ara sembla que no. ¿Veus? Aquí hi ha un element interessant de diferència.

—Expliqui'l.

—L'Islam és polític. No es pot separar Islam i poder polític. L'Alcorà no és sols un codi moral. Explica com cal repartir l'herència, aclareix qüestions de la vida privada dels creients, les relacions amb els no musulmans. I és així des de fa se-

gles. Perquè el Profeta tanca la revelació i després d'ell Déu ja no parlarà als homes.

—¿Ha dit "el Profeta"?

—Sí, fa anys que alguns estudiosos intentem d'explicar-ho, això: dir "Mahoma" és despectiu per als musulmans, dir Muhammad és una mica ximpleria perquè hi ha una vocal que no entra en el nostre registre. Llavors una solució possible fora de dir el Profeta i ja està. Això no predisposa a res ni signica res en especial.

—Anàvem per la revelació final. Fa segles que no es canvia ni una coma. ¿Vol dir que no necessita una mica de laïcitat la societat islàmica per a compensar-ho?

—Aquesta laïcitat, la poden assumir, i ho fan des dels anys trenta, pensadors educats en universitats estrangeres. Però per a la gent és molt difícil. Insisteixo: l'Islam és política, ho influeix tot. En canvi els cristians això ho tenen distint. Jesús diu "al Cèsar allò que és del Cèsar". Per a dir-ho amb paraules modernes "passa de política". Un dels primers pensadors cristians polítics és Sant Agustí, ja al segle IV i per ell la política és nefasta —segurament perquè els bàrbars ja han desfet l'imperi i, per tant, els polítics de l'imperi han estat nefastos—. Després ja hem d'anar a parar a Sant Tomàs, al segle XIII, perquè la política sigui una cosa millor. Però, és clar, ho és perquè comencen a aparèixer els estats, especialment el del Papa. Pels cristians, per tant, la política no és una cosa lligada indissolublement a la religió. Per als musulmans, sí. El Profeta funda un estat i, a més, un estat triomfador que esdevé imperi. Per cert que Jesús, vist des del punt

de vista musulmà, és un fracassat. Ell predica una idea, no li fan cas i el maten. En canvi el Profeta guanya. Això marca diferències clares, avui dia i tot.

—Un cert orgull dels musulmans...

—Naturalment. I encara més. Si l'Alcorà tanca la revelació vol dir que Déu ha triat l'àrab com a llengua per a adreçar-se per última vegada als homes. Ens podrà costar d'entendre-ho tant com vulguem, però si no ho mirem una mica des del seu punt de vista no podrem pas entendre res.

—¿Tornem, doncs, als tòpics?

—Sí, és clar. Els llibres escolars ¿quina imatge ens presentaven dels jueus i dels moros? Hi ha una inèrcia de segles que hem de superar, si volem entendre. Els estereotips són massa forts: usurers, infiltrats, lascius...

—Entendre una cultura diferent sempre és difícil.

—Més encara si els neguem que són una cultura: que aquest és el problema real amb els musulmans; amb els jueus no tant. A Occident la paraula que ens ve al cap cada vegada que pensem en els musulmans és "fanatisme". I això té com a conseqüència greu d'oblidar que hi ha també una cultura rica produïda en aquests països. Potser no una cultura científica, com la nostra. Però ¿com s'explica, per exemple, que el primer Nobel de Literatura hagi arribat al món àrab només fa un parell d'anys? ¿Algú s'atreveix a negar que els àrabs han tingut i tenen una riquíssima cultura literària? ¿No deu ser que no els volem conèixer?

Vicent Partal